

Світлана Харицька
кандидат педагогічних наук

Анна Колісниченко
кандидат філологічних наук
Національний авіаційний університет
м.Київ

НАЦІОНАЛЬНА ІДЕНТИЧНІСТЬ ЯК СКЛАДОВА МОДЕЛЮВАННЯ ЗМІСТУ МОВИ (НА МАТЕРІАЛІ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ СЛОВНИКІВ)

Актуальність обраної теми визначає вже сам факт, що фразеологічні одиниці як найвиразніші засоби будь-якої мови завжди були в центрі уваги. Це зумовлено, насамперед, загальною спрямованістю сучасної лінгвістики на виявлення та аналіз мовних явищ, пов'язаних з культурою, етносом, народною ментальністю в тісному зв'язку з людиною, її свідомістю, мисленням, духовно-практичною діяльністю, а також помітним поживленням інтересу дослідників до закономірностей функціонування мовної системи, дослідження функцій мови та мовних одиниць.

Вивчення особливостей фразеології на сучасному етапі розвитку мови є одним із актуальних питань лінгвістики. Завдяки своєму багатому стилістичному потенціалу та неповторним образним ознакам фразеологічні одиниці широко використовуються. «У фразеології яскраво виявляється самотність мови, її специфічний колорит, особливості образного народного мислення. Фразеологічні одиниці вносять у художнє мовлення струмінь свіжості, надають йому більшої колоритності й естетичної краси, посилюють його пізнавальну вартість, сприяють стислості, потужності опису. У словесній тканині художнього твору фразеологізми завжди сприймаються як органічні, невід'ємні елементи тексту, стилетворчі одиниці» [2].

Фразеологічні словники – це словники, в яких описуються стійкі фразеологічні звороти мови типу: «бити байдики», «плисти за течією» і т.п. Поряд зі словниками синонімів фразеологічні словники займають особливе місце як довідники літературного

слововживання, як відображення національної особливості мови. Зазвичай в них дається тлумачення значення кожної фразеологічної одиниці, наводяться синоніми, антоніми, іноді відомості про походження виразів і цитатний матеріал, який ілюструє вживання фразеологізмів у мові.

Нажаль, укладання фразеологічних словників дуже складна й виснажлива праця, тому ми дуже рідко маємо нові видання, хоча мова «живий організм», що постійно змінюється, набуває нових забарвлень і відтінків та вимагає постійного вивчення.

Як зазначають Виноградов В.В. [1], Кочерган М.П. [3] та інші науковці, фразеологізми є суттєво відмінною від вільних сполучень слів лексичними одиницями. Їм характерна стійкість, неподільність, багато з них відрізняються високим рівнем образності. Ті фразеологічні одиниці, значення яких абсолютно не відповідає значенню їх окремих компонентів, та походження яких найважче визначити, також називають ідіомами. Ідіоматичні словосполучення часто зустрічаються в журналах, газетах, фільмах, також широко використовуються в повсякденній мові і становлять вагому частину цінностей культури. Різні мови мають відмінності у структурі та змісті ідіом. Ідіоми являють собою значну частину мови та впливають на мовний потенціал, окрім того фразеологізми сприяють збагаченню та розширенню культурної спадщини. Ідіомам, на відміну від фразеологізмів, притаманна виражена метафоричність та яскрава стилістична забарвленість значення. Завдяки метафоричності ідіоматичної конструкції мова стає барвистою та передає усі тонкощі не лише менталітету, а й багатовікової спадщини народу, що відображають людський досвід розуміння навколишнього світу. Цієї думки також дотримується О.В. Кунін. Він зазначає, що така властивість як надслівність притаманна фразеологізмам [4]. О. В. Кунін справедливо зазначає, що «фразеологічність того чи іншого звороту неможливо встановити, аналізуючи лише його значення», оскільки вже у самому терміні «фразеологізм» закладено сильне структурне співвідношення з надслівним (фраза) рівнем. Ідіоматичність визначається семантично, що, у свою чергу, дозволяє включати до сфери ідіоматики різноструктурні утворення (не лише фрази).

Аналізуючи поняття фразеології та ідіоматики, слід звернути увагу на нетотожність явища фразеологізації та ідіоматизації.

Головною ознакою фразеологізації визнається стійкість. Ідіоматика розглядається як окремий семантичний клас фразеологізмів, до якого належать немотивовані фразеологічні одиниці.

Вважатимемо, що до фразеологізмів належать вирази різної величини, від бінарних (тобто двокомпонентних) словосполучень до приказок (влучних образних висловів, які мають форму речення). Як правило, межі фразеологічної одиниці абсолютно очевидно визначаються матеріальним складом компонентів, що її утворюють. У лінгвістиці існують різні визначення фразеологізму. На думку В.Н. Ярцевої, фразеологізм (фразеологічна одиниця) – загальна назва семантично пов'язаних сполучень слів і речень, які на відміну від подібних за формою семантичних структур не відтворюються відповідно до загальних закономірностей вибору і комбінації слів при організації висловлювання, а відтворюються у мовленні у фіксованому співвідношенні семантичної структури і певного лексико-семантичного складу [7, с. 559]. За визначенням Ю.М. Караулова: фразеологізм (фразеологічна одиниця) – загальна назва семантично пов'язаних сполучень слів, які не утворюються у мовленні (як подібні за формою семантичні структури – словосполучення чи речення), а утворюються в ньому в закріпленому за ними стійкому співвідношенні змісту та певного лексико-граматичного складу [5, с. 605]. Відповідно до ще однієї дефініції П.О. Леканта фразеологізм (фразеологічна одиниця) є складною міждисциплінарною одиницею, в формі і значенні якої взаємодіють одиниці різних рівнів [6, с. 61]. Отже, вчені розглядають фразеологізми з різних точок зору, аналізуючи їхню семантичну зв'язаність, лексико-семантичну будову, міждисциплінарні зв'язки.

Таким чином, узагальнюючи визначення вчених-лінгвістів, ми можемо зробити висновок, що фразеологічна одиниця – це семантично пов'язане сполучення слів, що виникло у мові під впливом національних особливостей носіїв мови, з вкладенням в нього метафоричного значення.

Отже, вивчення фразеологічних одиниць та укладання фразеологічних словників є важливим для вивчення семантичних процесів, пов'язаних з розвитком значень слів, народження нових лексичних одиниць. Все це свідчить про важливість і необхідність вивчення цієї частини лексики. Розглядаючи різні типи фразеологічних одиниць, ми вивчаємо їх структуру, синтаксичний

контекст, вплив на їх значення та вживання. У словниках такого типу широко розглядаються тематичні, синонімічні та антонімічні ряди фразеологізмів. Людське тіло, стосунки, побут та все, що з цим пов'язане – є дійсністю, яка присутня в житті носія будь-якої мови. Але сприйняття, відношення та оцінка до запропонованого у носіїв різних мов різна, що не аби як цікаво і цінно для вивчення мовних картин світу. Не аби яка увага приділяється створенню варіативних відповідників між іноземною та українською мовами.

ЛІТЕРАТУРА

1. Виноградов В.В. Избранные труды. Лексикология и лексикография / В.В. Виноградов. – М.: Наука, 1977. – 310 с.
2. Зорівчак Р. П. Фразеологічна одиниця як перекладознавча категорія. – Львів : Вища школа, Вид-во при Львівському університеті, 1983. – 160 с.
3. Кочерган М.П. Загальне мовознавство: підручник для студентів вищих навчальних закладів / М.П. Кочерган – К. : Академія, 2003. – 464 с.
4. Кунин А.В. Фразеология современного английского языка / А.В. Кунин. – М. : Издательство «Высшая школа», 1970. – 344 с.
5. Караулов Ю.Н. Русский язык. Энциклопедия / Гл. ред. Ю.Н. Караулов.–М.: Большая Российская энциклопедия.–Дрофа, 1997. -703 с.
6. Лекант П.А. Современный русский язык. Учебник для студентов вузов, обучающихся по специальности «Филология» / Сост.: П.А. Лекант, Е.И. Диброва, Л.Л. Касаткин и др. – М.: Дрофа, 2002. – 560 с.
7. Лингвистический энциклопедический словарь / гл. ред. В.Н. Яреца. – 2-е изд., доп. – М. : Большая рос. энцикл., 2002. – 709 с.